

Крстић Миљивоје

ЉУБИТЕЉИ КЊИГЕ У ОКРУГУ ВАЉЕВСКОМ У XIX ВЕКУ

То су пренумеранти (претплатници), јер се књига набављала путем претплате.

Једини пренумерант, из ваљевске нахије, на Вуков речник, штампан 1818. године у Бечу јесте „Матија Алексијев Ненадовић прота, обор-кнез у Ваљевској нахији”.

Исти прота покушава да из Ваљева 7. фебруара 1817. године преко Јована Миоковића, секретара у кнежевом Конаку у Београду изврши пренумерацију на књигу Георгија Петровића из Пеште. Он тражи за себе два примерка књиге, а по један за: свештеника Дамљана Белмашевића, пароха гвозденовићког, Илију Белмашевића писара, Павла Миросављевића, пароха туларског, Стевана Протића пароха врељанског, Јанка Петровића пароха јошевачког и Стојана Илића, проту и пароха врачевихког. У Врачевиху нема цркве већ се парохија цркве манастира Боговаће назива врачевихка, по Врачевиху, највећем селу које припада овој парохији. Потомци проте Стојана Илића су доњи Протићи у Врачевиху, прозвани по њему, за разлику од горњих Протића, прозваних по проти Радојици Жујовиху.

Прота Матеја Ненадовић је 1821. године прикупљао претплату на књиге у Ваљеву.

Године 1837. изашла је књига Историја Русије, једна од првих које су штампане у „Књажеско-сербској типографији”. Њен аутор је Атанасије Теодоровић, доктор филозофије у свеучилишту пештанског факултета и професор историјско-филозофских наука. Он је целу грађу по разним писцима скратио и издао за Србе. Књига има 169 страна чистог текста са хронолошким приказом најзнатнијих догађаја у Русији. Подељена је на три дела: стара, средња и нова историја. На крају књиге је на 27 страна додат списак претплатника, са титулама и звањима. Има их око 970, из Србије и 4 из Новог Сада и Земунa. Број примерака књиге је већи од броја претплатника, јер су се неки претплатили на 2, па и више примерака. Митрополит Петар Јовановић се претплатио на 10 примерака. Могло би се слободно узети да је Историја Русије штампана бар у хиљаду примерака. Није било свештеника у Србији који ову књигу није набавио, а данас је она прилично ретка. Први претплатник је господар Јеврем Обреновић.

У округу ваљевском књига је растурена у 59 примерака. Доносимо имена претплатника са још по неким податком о њима.

Из Ваљева: прота Матеја Ненадовић, Гаја Дабић и кнез Јовица Милутиновић чланови ваљевског суда, Васа Јовановић секретар ваљевског суда, Коста Лазаревић писар ваљевског суда, Стефан Груборовић практикант ваљевског суда и Милош Ракић, трговац.

Из намесништва ваљевског: Петар Савић прота ваљевски, Партеније Јаковљевић јеромонах манастира Пустинје, Никола и Лука Протићи пароси у Буковици, Петар Томић, родом из Стуба, парох у Белијама и Никола Давидовић парох у Лукарићу.

Из среза подгорског: Антоније Јовановић, капетан и старшина среза подгорског, Петар Јовановић парох причевитки, Борбе Поповић парох миличински, Спасоје Поповић парох плужачки, Јован Радић парох лопатањски, Павле Илић парох златарићки, Ранко Милосављевић из Лелића, Сима Марковић из Причевитћа, Ранисав Миливојевић из Балиновића и Никола Пиргић из Ребеља.

Из среза колубарског: Партеније Милинковић, Јанићије Васиљевић и Теодосије Тадић, јеромонаси манастира Боговађе, Милан Дмитровић парох врачевитки, Стеван Геротић из Драчића, Алимпије Јовановић парох из Петнице, Василије Хаџи-Јовановић парох белошевачки, Илија Буричић из Рајковића, Илија Поповић из Брежба, Вићентије Николић парох из Горњег Лајковца, Мијајло Поповић парох из Вртиглава, Сретен Радосављевић парох цветановачки из Врачевитћа, Петар Протић и Тома Јоксимовић пароси из Врачевитћа.

Из Уба: Павле Даниловић потпуковник, старшина среза посавског и члан ваљевског суда и Васа Глигоријевић, писар старешинства среза посавског.

Из среза тамнавског: Павле Симеуновић старшина среза тамнавског, капетан и члан ваљевског суда, Павле Гудовић писар старешинства тамнавског, Стефан Протић прота тамнавски, Вићентије Поповић парох новачки, Матија Борбевић парох близоњски, Владимир Поповић парох туларски, Борбе Глишић парох докмирски, Петар Мијаиловић из Тулара, Максим Букић из Памбуковице, Милутин Степановић из Трлића, Панта Поповић из Бранковине, Милутин Ерић из Диваца, Радосав Бурић из Кланице, Радован Ивковић из Новака, Леонтије Јанковић из Лукавца, Димитрије Брдаревић трговац из Кожуара, Никола Зарубац из Баталага, Борбе Матић ученик из Лукавца и Илија Белмашевић из Гвозденовића.

Према постојећим подацима године 1843. Александар Бановић, учитељ из Ваљева, претплатио се на „Библиотеку српску дубровачку“.

Глигорије Илић, настојатељ манастира Боговађе, родом из Голе Главе, молио је преко новина после 1847. године да му се шаље свака књига која изађе, макар и да се није раније на њу претплатио.

Из 1859. године

То су претплатници на књигу „Опис живота његове светлости владајућег кнеза српског Милоша Т. Обреновића првог“. Књигу је по

његовом казивању написао у облику песме Борбе Гроздановић. Књига се састоји из две свеске. Прва је штампана 1859. године „правителственом печатњом“, а друга годину дана касније, тј. 1860. године у Земуну у књигопечатњи И. К. Сопронова. Из округа ваљевског има 126 претплатника.

У предговору писаном јуна 1859. године у Београду аутор пише да је провео време у туђим земљама, прогоњен свирепом „богомрског“ крволока Томе Вучића-Перишића, који га ни крива ни дужна отерао из Србије, из Београда, у Аустрију 1842. године. Оштећен и упропашћен, сметен и узнемирен принуђен буде посећивати страна места и тражити кору хлеба за свој живот. Године 1846. оде у Видин, Ломпаланку, Свиштов и Руччук, затим пређе у Влашку, у место Бурбево, Браилу и Галац, а 1849. године дође у Букурешт, где срећом нађе креса Милоша Обреновића. Као овца растргнута од Вука, нашавши свога пастира и хранитеља полете одмах њему под крило, свесрдно га дочека и прими га милостиво и очински у свој дом. Ту остане четири године, тј. до 1853. За то време буде срећан јер му је он сам сав свој живот приповедао. Гроздановић је то приповедање преточио у песму и издао га на свет.

Потпуковник Живан Антоновић, помоћник начелства ваљевског је прикупио претплату за по један примерак књиге од: Сретена Борисављевића казначеја начелства, Гаврила Поповића секретара начелства, Милана Ранковића II писара начелства, Марка Срећковића, Стојана Борбевића и Владимира Протића сви писари начелства, Маринка Радовановића писара суда из Баталага, Трифун Младеновића кмета из Бањана, Косана Ашковића трговца из Бањана, Ивка Брдаревића кмета из Кожуара, Николе Лукића општинара из Кожуара, Милана Лазића кмета из Трлића, Обрада Радосављевића општинара из Трлића, Ивана Бајића општинара из Бањана, Иванка Буљубашића општинара из Баталага, Радојице Бајића општинара из Трлића, Павла Давидовића општинара из Гвозденовића, Миће Сарића општинара из Тулара, Гаје Бурбевића кмета из Близоња, Ивана Балиновца трговца из Памбуковице, Пантелије Јовановића земљорадника из Новака, Алимпија Станковића кмета из Голе Главе, Живка Бурића кмета из Котешнице, Вуја Тодоровића кмета из Баталага, Мите Обрадовића кмета из Дружетића, Јанка Лукића општинара из Калиновца, Јелесија Матића земљорадника из Гвозденовића, Уроша Јовановића општинара из Бањана, Јована Ђириловића општинара из Бањана, Благоја Јолачића општинара из Совљака, Милана Велимировића општинара из Баталага, Ивана Адамовића кмета из Звиздара, Милана Јосиповића општинара из Звиздара, Милана Ђосића општинара из Бабине Луке, Радована Бојића општинара из Тулара, Раје Кусуровића из Бањана за брата Митра, Ивана Кандића трговца из Трлића, Која Белмаша кмета из Гвозденовића и Љубомира Штукића трговца из Ваљева.

Сакупили браћа А. Стојшићи, трговци из Ваљева од: Вељка Јаковљевића учитеља бранковинског, Рудничанина, Милоша Глигорића абације за сина Стевана, Радосава Петровића, Панте Томића, Косте Ацића, Миленка Поповића, Марка Савића сви абације, Јевросима Аци-

ћа терзије за сина Милорада, Петра Николића терзије за сина Љубомира, Бранка Васиљевића терзије за сина Танасија, Јеремије Јанковића терзије за сина Василија, Стевана Кораћа абације за сина Владимира, Лазара Караџића, Тадије Стојковића, Богосава Томића, Радована Лазића, Николе Букановића, Стевана Мићића, Јеротија Лазаревића, Живана Бокића, Вићентија Срећковића сви терзије, браће Настића трговаца, Николе Костића сапунџије за сина Јефту, Глише Јовановића устабаше чарукцијског еснафа, Алимпија Радовановића чарукџије (опанчара), Владислава Михаиловића чарукџије за синовицу Милеву, Марка Милосављевића и Томе Петровића оба папуџије, Милована Мићића и Милована Васића оба ковача, Илије Кораћа за сина Михаила, Илије Крстивојевића трговца из Забрдице среза тамнавског, Василија Јовановића чарукџије за сина Јована, Мише Малетића пушкарара, Марјана Јевтића столара, Петра Забуновића берберина, Јелесија Обрадовића трговца за сина Алексу, Матију Илића бакалина родом из Босне, Николе Јовановића, Василија Николића и Велимира Стевановића, сви терзијске калфе, Гаврила Обрадиновића абацијског калфе, Јована Кораћа бакалина, Боке Настића за сина Михаила, Миће Ристића-Брборовића, Јакова Ристића бајацијског мајстора Вула Симеуновића бојације за сина Васу и Јефте Пантића, кафеџијског слуге.

Сакупљач Димитрије Ристић, писар среза посавског, је прикупио од: Вујице Петровића, трговца из Уба за синове Љубомира, Велимира и Тихомира за 2 књиге, Борћа Радојковића чарукџије из Уба, Милоша Стојковића каменоресца из Уба, браће Борђевића трговаца из Уба, Милована Савића кмета из Уба за сина Филипа, Николе Димитријевића пароха радљевског, Радојице Жујовића учитеља убског, Лазара Поповића пароха непричавског, Панте Јанковића трговца из Уба, Јеврема Здравковића писара обреновачког суда и Младена Марковића, председника истог суда.

Сакупљач Борђе Бранковић, практикант среза колубарског сакупио је претплату од: Јеврема Ракића начелника среза колубарског, Глигорија Илића архимандрита манастира Боговађе, Максима намесника манастира Боговађе Томе Лукића пароха мионичког, Марка Томића пароха, Велимира Жујовића пароха славковачког, родом из Врачевића, Љубомира Ракића трговца из Мионице, Милана Лукића учитеља мионичког, Петра Молеровића учитеља манастира Боговађе, родом из Врачевића, за супругу Анку, Нестора Живчевића учитеља цветановачког за супругу Стану, Лазара Андрића трговца из Мионице, Милете Милутиновића трговца из Горње Топлице, Јована Петковића трговца из Топлице, Живана Читаковића трговца из Горњег Мүшића, Милете Читаковића трговца из Горњег Мүшића, Милана Пантелића трговца из Табановића, Павла Јешића председника суда струганичког, Томе Расулића земљорадника из Петнице, Борћа Спасовића из Баната, Апостола Наумовића трговца из Боговађе, Глише Алексића пушкарског мајстора, Јована Гавриловића зидара из Ђелија (код Ваљева), Петра Андрића, Милована Јеремића и Јакова Јовановића абацијских калфи и Милосава Шарчевића из Горњег Лајковца.

Из 1892. године

Ове године, 29. априла основана је у Београду Српска књижевна задруга. Међу 17 оснивача су и три Ваљевца: Љубомир Ковачевић и Светомир Николајевић, професори Велике школе и Урош Благојевић, учитељ из околине Ваљева. Оснивачи су плаћали 10 динара, а улагачи 6 динара годишње. У округу ваљевском је укупно 64 оснивача, од чега је 13 школа, док је улагача 29.

Повереник Срећко Стевановић, учитељ је учланио осниваче: Љубомира Марковића, бакона, Јована Молнара штампара, Илију Белмаша среског писара, Димитрија Пауновића, учитеља у Каменици, Максима Максимовића управника обућарске задруге. Николу Вујића, гвожђара, Стевана Миловановића благајника артиљеријског пука, Радомира Марића бакалина, Јанка Бабића председника општине, Живка Дабића рачуновођу, Николу Тадића трговца, Тодора Јовановића трговца, Војислава Андрића књижара, Јована Шишаковића бакалина, Марка Буричића адвоката, Милорада Протића свештеника, Јована Вилотијевића гвожђара, Душана Јеремића општинског писара, Љубу Бирића директора гимназије, Марка Антоновића учитеља, Милоша Поповића бакалина и Косту Пантића потпуковника.

Улагаче: Анку Марковић учитељицу, Персиду Нешић учитељицу, Агу Нешковића учитеља, Михајла Ступаревића, учитеља из Белија, Саву Вукосављевића марвеног лекара, Јеврема Томића трговца, Милутина Станисављевића трговца, Персиду Вићентијевић учитељицу, Љубомира Јосиповића општинског деловођу, Милорада Петровића часовничара, Бранислава Стевановића гимназисту II године, Милорада Гоћевца гимназисту I године, Димитрија Борбевића учитеља и Луку Лукића артиљеријског капетана.

Повереник Љубомир Каменичић, судија учланио је осниваче: Петра Томића адвоката, Стевана Јанковића судију, Мијаила Гребенчанина адвоката, Стевана Писаревића секретара суда, Трифуна Милошевића судију, Радомира Јовановића проту, Боку Видаковића лекара, Андрију Миливојевића артиљеријског капетана, Светозара Поповића трговца, Манојла Паљевића трговца, Лазара Поповића председника првостепеног суда, Алексу Васиљевића судију, Даринку Срећковић учитељицу, Николу Дамњановића рачуноиспитивача, Николу Никића поручника и Михаила Марковића окружног благајника.

Улагача Ненада Перића рачуновођу првостепеног суда и Милутина Андрића званичника.

Повереник Милорад Петровић, професор учланио је осниваче: Манастир Боговађу, Милутина Жујовића свештеника из Врачевића, Милутина Филиповића учитеља из Осечине, Радомира Поповића свештеника попучанског, Панту Симића учитеља у Рабровици, школе у Рабровици, Петници, Крчмару, Рибници, Горњој Топлици и Цветановцу.

Улагаче: Јована Тодоровића учитеља у Паунама, Васу Урошевића учитеља у Рибници, Косту Павловића учитеља у Горњој Топлици, Алексија Спасојевића учитеља у Славковици, Светозара Стојковића

учитеља у Боговаћи, Љубомира Селаковића учитеља у Крчмару и Милутина Ралетића учитеља у Мионици.

Повереник Станоје Николић, учитељ учланио је осниваче: школе у Скели, Стублинама, Пироману, Бањанима, Вукони, Тврдојевцу, Баталагама и Новацима.

Повереник Љубомир Павловић, професор учланио је осниваче: Николу Јевтића учитеља, Тошу Јовановића учитеља, Стевана Фотића професора, Љубомира Павловића професора, Влајка Веселиновића трговачког помоћника, Ваљевску трговачку омладину и Живорада Даниловића члана ваљевске трговачке омладине.

Улагаче: Богдана Јанковића, Пантелију Сарића и Велимира Радивојевића, предавача, Драгутина Баковића судију, Животу Миловановића вероучитеља и Симеуна Кољевића учитеља језика.

ЛИТЕРАТУРА:

- 1) Вук Стефановић: Српски рјечник, 1818.
- 2) Култура у прошлости ваљевског краја, 1977.
- 3) Атанасије Теодоровић: Историја Русије, 1837.
- 4) Борбе Гроздановић: Опис живота његове светлости владајућег кнеза српског Милоша Т. Обреновића првог, 1859.
- 5) Живот и прикљученија Димитрија Обрадовича — СКЗ, 1892.